

İSTANBUL FATİH İLÇESİ YEŞİL ALAN YETERLİLİĞİNİN MARMARA DEPREMİ ÖNCESİ VE SONRASI DEĞERLERİ KULLANILARAK İNCELENMESİ

*Yıldız AKSOY**

*Aylin Çelik TURAN**

*Hilay ATALAY***

Özet: Hızlı ve düzensiz kentleşme, çarpık yapılaşma sonrasında kentsel alanlarda önemli işlevleri bulunan yeşil alanların büyüklük olarak yetersiz kaldığı görülmüştür. 1999 yılı Marmara depreminden sonra, yeşil alanların yetersiz olduğu İstanbul ilinde, deprem sonrasında toplanma-geçici iskan alanı olarak kullanılan yeşil alanların önemi daha çok artmıştır. Bu araştırmada deprem riski altında olan Fatih ilçesinde deprem öncesi ve sonrasında açık alan ve yeşil alanların yüklenecekleri işlevleri, nüfusun deprem sonrası kullanacağı alanları belirlemek amacıyla ilçenin 1976 ila 2007 yılları arasındaki durumu irdelenmiş, kişi başına düşen yeşil alan miktarlarının değişimi tespit edilmiştir. Mevcut alan kullanım kararları ve yeşil alanlar mahalle düzeyinde irdelenmiştir. Fatih ilçesi mevcut yeşil alan durumunun idari dağılımı incelenmiştir. Fatih ilçesi aktif ve pasif yeşil alan durumu yıllar bazında ele alınmış ve kişi başına düşen yeşil alan miktarının diğer ilçeler ile kıyaslaması yapılmıştır. Yeşil alanlar ve deprem kavramları birlikte ele alınmış ilçe düzeyindeki yeşil alanların deprem öncesi ve sonrasında kullanımları irdelenmiştir. Fatih ilçesinde deprem durumunda toplanma alanları olarak kullanılacak alanlar belirlenmiş ve bu alanların yeterliliği analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiş mevcut yeşil alanların deprem öncesi ve sonrası kullanımı üzerine önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fatih İlçesi, Deprem, Yeşil Alanlar, Toplanma Alanları.

Examination The Sufficiency of Istanbul Fatih District's Green Area Using Values Before and After Marmara Earthquake

Abstract: After rapid and irregular urbanization, illegal housing, it has been seen that green areas, which have important functions in urban areas, remain incapable as size. After 1999 Marmara Earthquake in Istanbul, which has inadequate green areas, the importance of green areas which is used as evacuation and temporary housing areas after earthquake has increased. In this research, in Fatih District under earthquake risk, the green area condition of the district is examined between 1976 and 2007, the change of green area quantity per person is determined with the purpose of determining the functions of open and green areas before and after earthquake, determining areas which will be used by population post-earthquake. Existing land use decisions and green areas are examined at a level of neighborhood. Administrative distribution of existing green areas is analyzed. The condition of Fatih Districts' active and passive green areas are discussed on year's basis and green area per person is compared with other districts. The notions of green area and earthquake are paired with and usage of green areas is examined at the level of the district before and after earthquake. In Fatih District, areas which will be used as evacuation and temporary housing areas in case of earthquake and sufficiency of these areas are analyzed. In consequence of the research, obtained data is evaluated and it is suggested about usage of existing green areas before and after earthquake.

Key Words: Fatih District, Earthquake, Green Areas, Gathering Areas.

* Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Planlama ve Tasarım Atölyesi, 34353, Beşiktaş, İstanbul.

** Yük. Şehir Plancısı BİMTAŞ A.Ş.

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Tarihsel süreç içerisinde ekonomik, kültürel ve politik açıdan bir dönem dünyayı etkilemiş üç büyük imparatorluğun (Doğu Roma, Bizans, Osmanlı İmparatorlukları) başkenti olan İstanbul; fiziksel, kültürel birikimini; zamanın tahribine rağmen günümüze kadar bünyesinde saklamıştır. İstanbul'un dünya ölçeğinde öne çıkmasında önemli bir rolü olan ve kentin kimliğinin oluşmasında etkin rol oynayan kültürel birikimin varlığının yoğun olarak yer aldığı en önemli kentsel mekân ise Tarihi Yarımada'dır. Araştırma alanı olarak seçilen Fatih İlçesi* Tarihi Yarımada'nın büyük bir bölümünü oluşturmasından ötürü, dünya kültür mirasının önemli bir kısmını bünyesinde barındırmaktadır (BİMTAŞ, 2007).

Gerek deprem öncesinde İlçe'nin yeşil alan gereksinimi karşılamak ve konut ağırlıklı bir yerleşim bölgesi olan İlçe'yi, çağdaş yeşil alan kullanımı standartlarına yaklaştırmak, gerek deprem anında ve sonrasında İlçe'nin yeşil alanlarının; toplanma alanları [Acil Durum Görevlisi (ADG)] olarak kullanılmak üzere planlanmasına hizmet vermek, ve gerekse deprem anında insanları, toplanma alanları olarak kullanılacak açık alan ve yeşil alanlara ulaştırabilecek ve tehlikeli deprem bölgesinden uzaklaştırabilecek, açık alanların oluşturulmasını sağlamak amacıyla bu araştırma yapılmıştır.

Araştırma kentsel alanların sürdürülebilir gelişmesine katkıda bulunacak kent içindeki yeşil alanların hem alansal hem de kalitatif açıdan yeterli olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çünkü yeşil alanların donatım ve nitelik yönünden önemi, alansal önemi kadar büyüktür. Kentsel alanların sürdürülebilir gelişmesine katkıda bulunacak olan yeşil alanların kentsel yaşam kalitesini artırma özellikleri bu araştırmada dikkate alınmıştır. Araştırma kent içindeki aktif ve pasif yeşil alanların ilçe düzeyinde dağılımlarının yeterli, ulaşılabilirliklerinin uygun duruma getirilmesi ile içerdikleri donatıların yeterli ve çağdaş öğelerle donatılması konularına da gereken önemin verilmesini amaçlamaktadır.

Bu çalışma aynı zamanda Fatih ilçesi örneğinde halkın sağlıklı ve huzur içinde iyi bir yaşam ortamı bulabilmesi eğlenebileceği, dinlenebileceği ve rekreatif ihtiyaçlarını karşılayabileceği yeterli sayıda yeşil alanlara sahip olabilmesi için yeşil alan planlanmasının yeniden ele alınması gerçeğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.2. Materyal ve Metod (Yöntem)

Araştırmanın teorik bölümünün oluşturulması için literatür çalışması yapılmıştır. BİMTAŞ (Boğaziçi İnşaat Müşavirlik A.Ş) Planlama Grubu verilerinden yararlanılmıştır. Proje alanına ait 1975 ila 1995 yılları arasındaki istatistiksel veriler, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü'nde yapılmış olan "İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumunun İrdelenmesi" isimli Doktora Tez çalışmasından elde edilmiştir (Aksoy, 2001).

2000 ila 2007 yılları arasındaki durum ise Fatih İlçesi Yeşil Koridor Projesinden elde edilmiştir. İlçenin mevcut yeşil alanları yerinde tespit edilmiştir. Araştırmada Fatih ilçesi hava fotoğrafı, 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planı, Fatih ilçesine ait 69 mahalle ve bunların konumsal dağılımlarını gösteren haritalar grafik veri olarak kullanılmıştır. Araştırma alanına ait aktif yeşil alanların dağılımlarını gösteren veriler, kişi başına düşen yeşil alanların tespit edilmesine yönelik olarak Fatih ilçesinin mahalleler bazında alınan nüfus verileri ise grafik olmayan veriler olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın ana materyalini oluşturan aktif yeşil alanlar; çocuk oyun alanları, park alanları ve spor alanları olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır. Park alanları alansal büyüklüklerine göre cep, küçük, mahalle ve semt parkları olarak sınıflandırılmıştır. Araştırmada pasif yeşil alanlar ağaçlandıracak alanlar, görsel yeşil alanlar, refüj ve meydanlar, mezarlıklar olarak ele alınmıştır (Aksoy, 2001).

Hataların en düşük düzeye düşürülmesi için coğrafi bilgi sistemi kullanılmıştır. Haritalar Arc GIS 9.2 programı kullanılarak hazırlanmıştır.

* Fatih ve Eminönü İlçe Belediyeleri Birleşmeden Önceki Durumu

2. KENTSEL YEŞİL ALANLAR VE DEPREM

Kentlere ait yerleşme planları incelendiği zaman kent içerisindeki yeşil doku sisteminin önemli farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında kentin topoğrafyası, morfolojisi, iklimi, kentin karakteristik yapısı, yani bir tarım, ticaret, sanayi yada turistik kenti olup olmaması, kentin politikası önemli rol oynamaktadır. Kentlerde insan topluluklarının yaş, kültür, meslek, sosyal ve ekonomik durumlarına göre yeşil alan ihtiyaçlarında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar kentlerde çeşitli tipte yeşil alanların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeşil alan tipleri, etki alanlarına, işlevlerine göre, bina düzeyinde, ilköğretim ünitesi (komşuluk ünitesi) düzeyinde, mahalle ünitesi düzeyinde ve kent ünitesi düzeyinde olmak üzere dört grupta sınıflandırılır (Yıldızcı, 1982). Kentsel yeşil alanlar, kentsel alanda plan yapıldığı sırada mevcut arazi kullanımını ve kentsel altyapı içerisinde değerlendirilir. Park, çocuk oyun alanı, spor alanları, dinlenme ve gezinti alanları, kent korusu nitelikleri ile “etkin” kentsel yeşil alan tanımına giren açık alanlar, planlama analiz ünitelerinde ve tüm kentte mekansal dağılım, mevcut ölçü ve standartları, potansiyelleri tespit edilir. Kentsel sosyal donatım, eğitim, sağlık, sosyal, dini ve kültürel donanımlar, kentsel spor alanları ile yönetimsel yapı alanlarının mekansal dağılımları, etki alanları, kapasite ve yeterlilikleri ve gelişme potansiyelleri incelenir (Çetiner, 1972). Rekreasyon için yeşil alanların miktarı ve bunların şehir içindeki dağılışı, insan sayısı ve yerleşme noktalarıyla bağlantılıdır. İnsan sayısı, saha ölçüsünün hesabında; yerleşme noktaları ise yeşil alanlara ulaşmada doğrudan doğruya etkili faktörlerdir (Yıldızcı, 1991).

Günlük yaşamda kaliteli bir yaşamın göstergesi olan açık ve yeşil alanlar, deprem ve diğer olası afet koşullarında acil erişim ve toplanma, havadan ulaşım, acil kurtarma malzemelerinin depolanması ve dağıtımı, acil barınma alanı olarak çadır ve geçici konut alanı ile önem kazanmaktadır (Atalay, 2008). Deprem ve yeşil alanlar konusuna bu bağlamda yaklaştığımız zaman ise yeşil alanların planlanmasını deprem öncesi ve sonrası için yeniden ele almak gerekmektedir. Kentsel açık alan ve yeşil alanlar deprem öncesi, deprem sırası ve sonrasında kullanım ve dönüşümü ile kentsel anlamda önemli bir oynamaktadır. Açık alan ve yeşil alanlar deprem sonrasında deprem öncesi işlevlerinden farklı işlevler üstlenerek fiziksel yapılaşmanın yerini ve işlevsel fonksiyonlarını içermektedir (Nalbantoğlu, 2000).

Düzensiz kentleşme ve çarpık yapılaşmanın çok yoğun olarak yaşandığı İstanbul ilinde Fatih ilçesi başta olmak üzere diğer ilçelerimizde de yeşil alanlar azalmaktadır. Yaşamsal önemi büyük olan yeşil alanların, kentin büyümesine ve nüfusun artışına paralel olarak artması gerekir iken durum tam tersini göstermektedir. 17 Ağustos 1999 ve sonrasında deprem ülkemizin özellikle de İstanbul’un gündemine girmiştir. 17 Ağustos’ta sokaklara dökülen ve günlerce evlerine giremeyen İstanbul’lular sığınabilecekleri bir yeşil alan bulmakta zorlanmışlardır. Deprem felaketinin ardından kentteki yeşil alanların azlığı ve yetersizliği bir kez daha ortaya çıkmıştır (Aksoy, 2003).

17 Ağustos depreminden sonra kentsel peyzaj planlamasında değişimler ve iyileştirmeler yapılması, yeşil alan planlamasının planlamanın sonuç ürünü olması yerine öncelikli girdisi olarak değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmıştır (Nalbantoğlu ve Güzer, 2000).

3. ARAŞTIRMA ALANININ TANITILMASI

3.1. Fatih’in Coğrafi Konumu

Fatih İlçesi, Tarihi Yarımada’nın batı bağlamında merkez konumunu oluşturmaktadır. Tarihi yarımadanın 1562 hektarlık alanının 1051 hektarlık kısmını Fatih kaplamaktadır. 69 mahallesi ile Eyüp, Zeytinburnu, Eminönü ilçeleri, Marmara Denizi ve Haliç ile sınırlı bir alanda yer almaktadır.

İstanbul’un ilk büyük camii olan Fatih Camisi ve imaretinin çevresinde oluşan ve şehri fethe-den Fatih Sultan Mehmet’in lakabını taşıyan Fatih İlçesi, Türk döneminin en ünlü ve simgesel nitelikli yerleşim alanıdır. Fatih Külliyesi, Yavuz Selim Camii ve Bozdoğan Kemerini belli başlı nirengi noktaları olarak göze çarpmaktadır. Fatih Parkı ve Aksaray metro durağının bulunduğu meydan en hareketli odak noktaları olurken ilçe sınırı içinde kurulan semt pazarları da odak sayılabilir. Fatih’te ticaret alanları genel olarak Fevzi Paşa ve Kızıl Elma Caddeleri üzerinde yoğunlaşırken, Vatan ve Millet Caddeleri boyunca da hem ticaret hem de sağlık donatıları yer almaktadır. Tarihi dokunun ve eserlerin en belirgin olduğu semtler ise Zeyrek, Balat, Fener gibi semtlerdir. Fener ve Balat semtlerinde, Bizans ve

Osmanlı döneminden kalma ahşap evler, kiliseler ve sinagoglarla dolu sokaklar bulunmaktadır. Özellikle Ayvansaray'da küçük imalathanelere rastlanmaktadır. Sanayi açısından Fatih ilçesi yoğunluk göstermemektedir (BİMTAŞ, 2007).

3.2. Fatih İlçesi Yeşil Alan Durumu

3.2.1. Açık Alan ve Yeşil Alan Tespiti

Fatih ilçesinde geçmişten günümüze, şehirleşme hareketleri sonucu, planlı ve plansız gelişmeler nedeniyle açık yeşil alanlar yapılaşmış alanlara dönüşmüştür. Fatih İlçesinde imar planında önerilmiş ancak uygulanmamış 93.991 m² çocuk oyun alanı, 2.069.362 m² park alanı, 169.923 m² spor alanı vardır (Tablo I).

Yapılan incelemelerde Fatih İlçesinde 2005 yılında onaylanmış olan Koruma Amaçlı İmar Planında önerilen aktif yeşil alanların sadece %30'nun uygulanmış olduğu saptanmıştır. Bu oran oldukça düşüktür. Koruma Amaçlı İmar planında kişi başına 6,5 m² aktif yeşil alan öngörülürken mevcutta kişi başına 2 m² aktif yeşil alan düşmektedir (Tablo I). Uygulanmamış aktif yeşil alanların fonksiyonlarına göre kullanım biçimine bakıldığı zaman; uygulanmamış park alanlarının %17'sinin üzerinde yapılaşma bulunduğu, uygulanmamış çocuk oyun alanlarının %2'sinin, spor alanlarının ise %22'sinin de aynı şekilde olduğu görülmektedir (Aksoy ve diğ. 2007). Bu sonuçlar Fatih İlçesinde yeşil dokunun henüz planın öngördüğü aşamaya ulaşamadığını göstermektedir.

Tablo I. Fatih İlçesi Aktif Yeşil Alanlarının Gerçekleşme Durumu (Aksoy ve diğ. 2007)

Fonksiyon	Uygulama		Uygulanmış		İmar Planında Önerilmiş		Gerçekleşme Oranı (%)
	Görmemiş Alan (m ²)	m ² /kişi	Alan (m ²)	m ² /kişi	Alan (m ²)	m ² /kişi	
Çocuk Oyun Alanları	90.879	0,3	3112	0,09	93.991	0,3	3
Park Alanları	1.416.268	3,9	653.094	1,8	2.069.362	5,7	32
Spor Alanları	115.080	0,3	54.843	0,15	169.923	0,5	32
Aktif Yeşil Alanlar Toplamı	1.622.227	4,5	711.049	2	2.333.276	6,5	30

3.2.2. Yeşil Alan Standartları

Yeşil alanların kent dokusu içerisindeki diğer alan kullanımlarını yönlendiren, sınırlandıran, ayıran ya da birleştiren organik bir sistem olarak düzenlenmesi, kullanım amaçlarına uygun olarak da büyüklük, ulaşılabilirlik ve kullanım çeşitliliği ihtiyaçlarını karşılaması planlamanın temel koşullarıdır (Altunkasa, 2004).

Yeşil alan gereksiniminde alan ölçüsünü bulma yönünden nüfusun önemi büyüktür. Burada sorun artan nüfusa karşı azalan yeşil alan standardı kullanıp kullanılmadadır. Yeşil alan standartları, özellikle kent çevresi ve gelecekteki büyümelere dönüktür. Kent merkezinde ve yoğun yerleşme yerlerinde şehir yenileme işlemleriyle öneri yeşil alan standartlarına ulaşmak mümkün değildir (Seimer, 1995).

Yeşil alan standartları, kişi başına düşen metrekare (alan) olarak tanımlanır. Kentsel doku içerisinde; yeşil alan standardını belirleyen kriterleri; ihtiyaçlar (gereksinimler), nüfus, kentin boyutu, coğrafi konumu, iklimi ve kullanım yoğunluğu olarak sıralayabiliriz. Gereksinimler yaş, gelir, eğitim, mesleğin doğurduğu düşünce ve örgütlenme yöntemiyle, yaşama mekanı ve hareket olanaklarına göre değişmektedir (Yıldızcı, 1982).

Yeşil alan standartlarının belirlenmesinde yeşil alanların kullanım yoğunluğu da önemli rol oynar. Gezinti, dinlenme, spor ve eğlence alanlarında yoğunluklar değişiktir. Büyük kentlerde açık alanların miktar ve alansal olarak azlığı gereksinimleri sınırlamaktadır (Yıldızcı, 1982).

Ülkemizde ‘Planlama eylemlerinde donatım yönünden ilk kabuller 2290 sayılı Yapı Yollar Kanunu ile başlamaktadır. (1933-1956) yılları arasında yapılan imar planlarında bu kanunun 4.maddesine uyularak kişi başına 65 m² şehir alanı ayrılmıştır (Çetiner, 1972).

2290 sayılı Yapı Yollar Kanunu ile yeşil alanlar; Koru, Çayır, Göl ve Oyun yerleri olarak kabul edilmiş; kişi başına da 4 m²’lik bir norm önerilmiştir. 6785/1605 sayılı İmar Kanununun 28. Maddesi; İmar ve İskan Bakanlığının, şehir planlama esaslarını tespit, donatımlarının yer ve miktarını saptamaya, yöresel özelliklerine göre farklı miktarlar belirlenmesi gereken hallerde ise, öngörülen rakam ve oranları imar tüzüklerinde göstermeye yetkili olduklarını belirtmektedirler. Kanun bu tesbitler sırasında yeşil alanların tamamı planlamaya esas alınan nüfus başına 7 m²’den aşağı düşürülemez açıklaması ile yeşil alanlara ait standardı da açıklamış olmaktadır. Ancak genel anlamda ortaya konan 7 m²’lik yeşil alan standardı İmar ve İskan Bakanlığı tarafından minimum ölçüde tutularak diğer donatım ölçütleri ile birlikte çeşitli yerleşme birimlerine dağılımı saptanmıştır (Çetiner, 1972).

İmar ve İskan Bakanlığı, İmar İşleri Genel Müdürlüğü Yüksek Kurulu 22.12.1975 tarihinde yayınlamış olduğu genelgede; “Metropolitan Alan Nazım planında iskana açılan alanlarda geliştirilecek uygulama planlarında ve getirilen yerleşme taleplerinde yeşil alanlarla ilgili şu standartlar konulmuştur (Yıldızcı, 1982).

- İlköğretim Ünitesi (Komşuluk Ünitesi) Düzeyinde: Çocuk Bahçeleri: 1,5 m² / kişi (3-6 ve 7-11 Yaş)
- **Mahalle Ünitesi Düzeyinde:** Spor Alanları : 2,00 m² / kişi (11-18 Yaş)
Mahalle Parkı : 1,00 m² / kişi
- **Kent Ünitesi Düzeyinde:** Semt Stadı : 1,00 m² / kişi
Parklar : 3,75 m² / kişi

Yukarıdaki değerlerden de anlaşıldığı gibi kişi başına 9,25 m² yeşil alan standardı düşmektedir. 6785/1605 sayılı imar kanununun 28. Maddesi daha önceden gördüğümüz gibi kişi başına 7 m² yeşil alan standardı önermiştir. Aradaki 2,25 m²/kişilik yeşil alan artışı kent ölçeğindeki parklara verilen önemden ileri gelmektedir (Yıldızcı, 1982).

1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanununa dayalı olarak çıkarılan ve değişikliklerine ilişkin yönetmelikte verilmiş olan standartlar arasında kentsel alanlarda kişi başına 7 m²’lik yeşil alan standardı aynen korunarak 1957 yılından 1999 yılına kadar geçerliliğini devam ettirmiştir. 1985 tarihli yönetmeliğin 2 Eylül 1999 tarihli ve 23804 sayılı Resmi Gazetede yapılan değişikliklerle birlikte kişi başına 10 m²’lik aktif yeşil alan standardı kabul edilmiştir. Bu standardın yerleşme birimlerine göre dağılımı ise aşağıdaki miktarlarda yapılmıştır (Aksoy, 2001).

- 5000 nüfuslu ilköğretim ünitesi düzeyinde 1,5 m²/kişi yeşil alan (oyun+çocuk bahçesi)
- 15000 nüfuslu mahalle ünitesi düzeyinde 4 m²/kişi yeşil alan (2 m² mahalle parkı, 2 m² spor alanı)
- 45000 nüfuslu kent ünitesi düzeyinde 4,5 m²/kişi yeşil alan (3,5 m² park, 1 m² stadyum)

3.2.3. Fatih İlçesinde Yıllar bazında Aktif-Pasif Yeşil Alan Karşılaştırması ve Kişi Başına Düşen Yeşil Alan (kişi/m²) Miktarı

Fatih ilçesi mevcut yeşil alan durumunu alansal açıdan incelemek için; nüfus-yeşil alan ilişkisi içerisinde; son 32 yılın bir değerlendirmesi yapılarak konuya yaklaşılmıştır. Fatih ilçesinin 1975 nüfusu 504127 kişidir. 1980 sayımında 29549 kişi azalarak 474578 olmuştur. 1985 yılında, aktif kullanılan yeşil alan miktarı 60.128 m²’e; aktif kullanılmayan yeşil alan miktarı 134.575 m²’e yükselirken toplam yeşil alan miktarı 194.703 m² olmuştur. 1985 yılı durumuna göre aktif kullanılan yeşil alan miktarı artarak toplam yeşil alanın %31’ini oluşturmuştur. 1990 yılında ise; aktif kullanılan yeşil alan miktarı 337.945 m²’e; aktif kullanılmayan yeşil alan miktarı 247.705 m²’e yükselirken; toplam yeşil alan miktarı 585.650 m² olmuştur (Tablo II). 1990 yılı durumuna göre aktif kullanılan yeşil alan miktarı artarak toplam alanın %58’ini oluşturmuştur.

Fatih ilçesinde 1985 yılında kişi başına düşen 0,1 m² aktif yeşil alan 1990 yılında artarak 0,7 m² olmuştur. Kişi başına düşen 0,3 m² aktif kullanılmayan yeşil alanda artarak 1990 yılında 0,6 m² olmuştur. 1980 ile 1985 yılları arasındaki döneme bakıldığında zaman; Fatih nüfusu 22881 kişi artarak

1985 yılında 497459 olmuştur. Fatih ilçesinin 1985 nüfusu 497459 kişidir. 1990 sayımında 34995 kişi azalarak 462464 olmuştur. Fatih ilçesinde 1995 yılında kişi başına 1,2 m² aktif kullanılan yeşil alan; 0,6 m² aktif kullanılmayan yeşil alan olmak üzere toplam 1,8 m² yeşil alan düşmektedir. 2000 yılında kişi başına 1,4 m² aktif kullanılan yeşil alan, 0,8 m² aktif kullanılmayan yeşil alan olmak üzere toplam 2 m² yeşil alan düşmektedir (Tablo II).

Fatih ilçesinin 1995 nüfusu 440749 kişidir. 2000 sayımında 37241 kişi azalarak 403508 olmuştur. 2000 yılında ise, aktif kullanılan yeşil alan miktarı 558.305 m²'e, aktif kullanılmayan yeşil alan 288.435 m²'e yükselirken toplam yeşil alan 846.740 m² olmuştur. 2000 yılı durumuna göre aktif kullanılan yeşil alan miktarı artarak toplam alanın %66'sini oluşturmaktadır. 2000 yılı nüfusu 403508 kişidir. 2007 yılında ise nüfus 42396 kişi azalarak 361112 kişi olmuştur. 10 m² /kişi yeşil alan standart değerinin yedi yıllık nüfus azalma değeri çarpımı olan 423.960 m² alan bu nüfus azalmasının gerektirdiği yeşil alan olarak ortaya çıkmaktadır. Oysaki yedi yılda gerçekleştirilen aktif yeşil alan miktarı 152.744 m²'dir. Bu değer yapılması gereken alanın %36'sını oluşturmaktadır.

Yıllar itibarıyla Fatih ilçesinde kişi başına düşen yeşil alan miktarına bakıldığı zaman en büyük artışın 0,6 m²/kişi ile (1985-1990) dönemleri arasında ve 0,6 m²/kişi ile (2000-2007) dönemleri arasında olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak; Fatih ilçesinde 1975 ila 2007 yılları arasında nüfusun azalma göstermesi ve İlçe belediyesinin çevreci yaklaşımlara ve çevreye vermiş oldukları önemin artması sonucu yeşil alan yapımındaki artış hızını ve kişi başına düşen yeşil alan miktarının arttığını görmekteyiz.

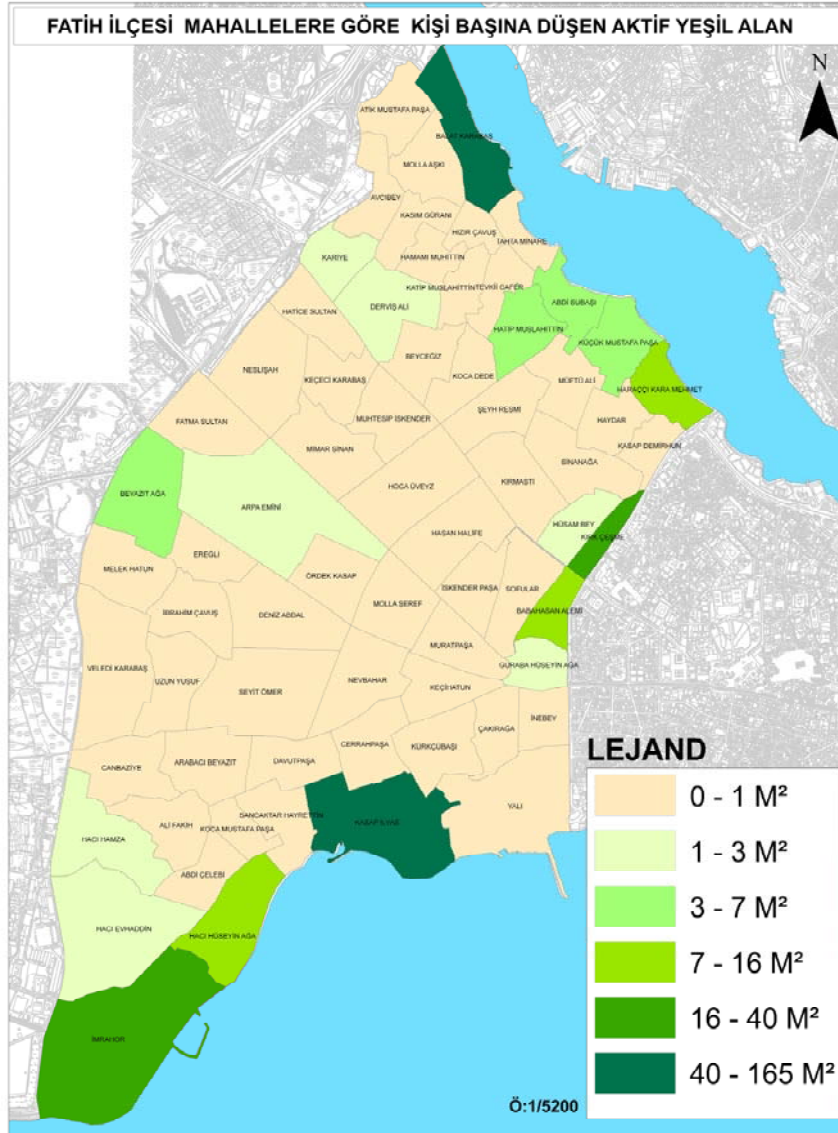
Tablo II. Fatih İlçesinde Yıllar İtibarıyla Nüfus – Uygulanmış Yeşil Alanların Değişimi (Aksoy ve diğ. 2007)

YILLAR	NÜFUS	AKTİF YEŞİL ALANLAR Çocuk Oyun Alanları, Park alanları, Spor Alanları		PASİF YEŞİL ALANLAR Ağaçlandırılmış Alanlar, Görsel Yeşil Alanlar, Refüj ve Meydanlar, Mezarlıklar		TOPLAM YEŞİL ALAN	
		Toplam Alan (m ²)	Kişi Başına Düşen Alan (m ²)	Toplam Alan (m ²)	Kişi Başına Düşen Alan (m ²)	Toplam Alan (m ²)	Kişi Başına Düşen Alan (m ²)
1975	504127	46.483	0,09	14.622	0,03	61.105	0,1
1980	474578	51.453	0,1	124.830	0,3	176.283	0,4
1985	497459	60.128	0,1	134.575	0,3	194.703	0,4
1990	462464	337.945	0,7	247.705	0,6	585.650	1,3
1995	440749	541.492	1,2	260.605	0,6	802.097	1,8
2000	403508	558.305	1,4	288.435	0,8	846.740	2,0
2007	*361112	711.049	2	317.020	0,9	1.028.069	2,8

* Fatih İlçesinin 2007 yılı nüfusu D.İE 2007 yılı yayınlanmamış Kaymakmalık verisidir (Aksoy ve diğ.2007).

Araştırmada Fatih ilçesinde mahalle düzeyinde yeşil alan analizinde yapılmıştır. Mahallelere göre kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı dağılımını gösteren harita Arc.GIS 9.2 ile hazırlanmıştır (Harita 1).

Yapılan analiz sonucunda Abdi Çelebi, Beyceğiz, Çakırağa, Hamami Muhittin, Hızır Çavuş, İnebey, İskenderpaşa, Kasap Demirhun, Kasım Günani, Keychi Hatun, Kirmasti, Kocamustafapaşa, Kürkcübaşı, Mimar Sinan, Muhtesip İskender, Sofular, Şeyh Resmi ve Tevkii Cafer Mahallelerinde aktif yeşil alanların bulunmadığı, kıyı kesimindeki mahallelerin ise belirgin olarak farklı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Harita 1). Bu sonuç Fatih ilçesinde yeşil alanların dağılımının etki alanları itibarıyla homojen bir dağılım göstermediğini ortaya koymaktadır. Fatih Belediyesi yeşil alanları gerçekleştirmede iç bölgelere ağırlık vermeli, hatta planı bu yönde gözden geçirmelidir.

Harita 1.
Fatih ilçesinde mahallelere göre kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı dağılımını gösterir harita (Aksoy ve diğ. 2007).

Fatih ilçesi yeşil alan durumuna sadece nüfus-yeşil alan ilişkisi olarak bakmamak gerekmektedir. İlçenin mevcut yeşil alan durumunun İstanbul kent bütünü içerisindeki yeri de önemlidir. Bu sebeple İstanbul il sınırları içerisindeki ilçelerin mevcut aktif yeşil alan durumları ile Fatih İlçesinin mevcut aktif yeşil alan durumu karşılaştırılmıştır (Tablo III).

İlçelerde kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarına bakıldığı zaman: En fazla aktif yeşil alan miktarı 10,6 m²/kişi ile Eminönü, 9,4 m²/kişi ile Bayrampaşa ve 6,8 m²/kişi ile Kağıthane, 6,5 m²/kişi ile Beykoz ve 6,2 m²/kişi ile Beşiktaş ilçesinde; en azı ise 0,1 m²/kişi ile Silivri ve 0,3 m²/kişi ile Esenler ilçesinde yer almaktadır. Araştırma alanı olan Fatih ilçesi ise kişi başına düşen 2 m²/kişi ile Bağcılar, Bahçelievler, Beyoğlu, Esenler, Gaziosmanpaşa, Güngören, Kadıköy, Kartal, Küçükçekmece, Şişli, Tuzla, Ümraniye, Çatalca, Sultanbeyli, Şile ve Silivri ilçelerinden sonra gelmektedir.

Tablo III. İstanbul'da İlçelerin 2007 yılı İtibariyle Mevcut Aktif Yeşil Alan Durumu (Aksoy ve diğ. 2007)

İLÇESİ	NÜFUSU (Kişi)	ÇOCUK OYUN ALANLARI		PARK ALANLARI		SPOR ALANLARI**		ÇAYIR, FIDANLIK VE ORMANLAR		KORU ALANLARI		TOPLAM AKTİF YEŞİL ALANLAR	
		Mevcut Uygulanmış Alan (m ²)	Kişi Başına Düşen Alan (m ² /kişi)	Mevcut Uygulanmış Alan (m ²)	Kişi Başına Düşen Alan (m ² /kişi)	Mevcut Uygulanmış Alan (m ²)	Kişi Başına Düşen Alan (m ² /kişi)	Mevcut Uygulanmış Alan (m ²)	Kişi Başına Düşen Alan (m ² /kişi)	Mevcut Uygulanmış Alan (m ²)	Kişi Başına Düşen Alan (m ² /kişi)	Toplam Aktif Yeşil Alan (m ²)	Toplam Kişi Başına Düşen Aktif Yeşil Alan (m ² /kişi)
ADALAR	17806	760	0.04	17110	1	24270	1.4	-	-	-	-	42140	2.4
AVCILAR	236885	-	-	553000	2.3	-	-	-	-	-	-	553000	2.3
BAĞCILAR	558653	53345	0.1	250210	0.4	-	-	-	-	-	-	303555	0.5
BAHÇELİEVLER	464903	1650	-	227915	0.5	-	-	-	-	-	-	229565	0.5
BAKIRKÖY	192000	33075	0.2	972255	5.1	171465	0.9	628000	3.3	-	-	681430	3.5
BAYRAMPAŞA	246646	1690	-	*679740	2.8	-	-	-	-	-	-	1804795	9.4
BEŞİKTAŞ	190139	6890	0.03	*1001545	5.3	55130	0.3	-	-	118600	0.6	1182165	6.2
BEYKOZ	213203	2635	0.01	117440	0.6	-	-	732000	3.4	544000	2.6	1396075	6.5
BEYOĞLU	235733	1230	-	401715	1.7	-	-	-	-	-	-	402945	1.7
EMİNÖNÜ	55180	625	0.01	583330	10.6	-	-	-	-	-	-	583955	10.6
ESENLER	394423	5900	0.01	97290	0.2	350	-	-	-	-	-	103540	0.3
EYÜP	253252	25400	0.1	627245	2.5	22150	0.08	-	-	-	-	674795	2.7
FATİH	361112	3112	0,009	653.094	1,8	54.843	0,15	-	-	-	-	711.049	2.0
GAZİOSMANPAŞA	754790	14715	0.01	240670	0.3	9965	0.01	-	-	-	-	265350	0.4
GÜNGÖREN	269939	3180	0.01	93785	0.3	8150	0.03	-	-	-	-	105115	0.4
KADIKÖY	653000	40100	0.06	895160	1.4	22600	0.03	-	-	40800	0.06	998660	1.5
KAĞITHANE	344547	18095	0.05	2263020	6.6	48510	0.1	-	-	-	-	2329625	6.8
KARTAL	417034	14170	0.03	217020	0.5	-	-	-	-	-	-	231190	0.6
KÜÇÜKÇEKMECE	589139	3000	-	244895	0.4	14700	0.02	-	-	-	-	262595	0.4
MALTEPE	356568	1760	-	1109945	3.1	2500	-	-	-	-	-	1114205	3.1
PENDİK	388940	7150	0.01	1485510	3.8	27510	0.07	-	-	-	-	1520170	3.9
SARIYER	241234	10990	0.05	732605	3	65875	0.3	-	-	90500	0.4	899970	3.7
ŞİŞLİ	270582	5730	0.02	473220	1.7	32575	0.12	-	-	-	-	511525	1.9
TUZLA	124037	2635	0.02	190655	1.5	-	-	-	-	-	-	193290	1.6
ÜMRANİYE	626312	3650	-	463165	0.7	2080	-	-	-	-	-	468895	0.7
ÜSKÜDÜR	501804	39735	0.07	746700	1.5	13570	0.02	-	-	352600	0.7	1152605	2.3
ZEYTİNBURNU	247669	1015	0.04	530795	2.1	18100	-	-	-	-	-	549910	2.1
ÇATALCA	82149	-	-	13220	0.2	-	-	-	-	-	-	13220	0.2
SULTANBEYLİ	175771	-	-	42500	0.2	-	-	-	-	-	-	42500	0.2
ŞİLE	32923	-	-	30000	0.9	-	-	-	-	-	-	30000	0.9
SİLİVRİ	107486	4000	0.04	2590	0.02	6000	0.02	-	-	-	-	12590	0.1
İSTANBUL TOP.	9603859	306.237	0.03	15.957.344	1,7	600.343	0.06	1.360.000	0.14	1.146.500	0.1	19.370.424	2

* Park alanlarına şehir parklarında dahil edilmiştir.

** Spor alanlarına semt stadları dahil edilmiştir.

3.2.4. Açık Alan ve Yeşil Alanların Yönetimi

Fatih İlçesindeki aktif ve pasif yeşil alanların bakım ve düzenleme çalışmalarından sorumlu kurumlar, Fatih Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nün ilgili şeflikleridir.

Fatih İlçesindeki yeşil alanların idari dağılımı alan büyüklüğü açısından incelendiğinde, ilçe genelindeki toplam yeşil alanların %63'ünün Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nün yetkisinde olduğu görülmektedir (BİMTAŞ, 2003).

Büyükşehir Belediyesi'nin sorumlu olduğu aktif yeşil alanların toplam büyüklüğü 444.756 m²'dir. Fatih Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nün yetkisi altındaki aktif yeşil alanların toplam büyüklüğü ise 266.293 m²'dir. Aktif yeşil alanların idari dağılımı yeşil alan adedi açısından incelendiğinde, ilçe genelindeki 114 adet yeşil alanın 101 adedinin ilçe belediyesinin ilgili müdürlüğüne ait olduğu görülmektedir. Büyükşehir Belediyesi'nin Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nün yetkisindeki yeşil alanlar ise 13 adettir (Aksoy ve diğ.2007).

İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Park ve Bahçeler Müdürlüğünün yetkisindeki pasif yeşil alanların toplam büyüklüğü 232.830 m²'dir. Fatih Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nün yetkisi altındaki pasif yeşil alanların toplam büyüklüğü ise 84.410 m²'dir. Pasif yeşil alanların idari dağılımı yeşil alan adedi açısından incelendiğinde ilçe genelindeki 75 adet pasif yeşil alanın 29 adedinin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğünün yetkisi altında olduğu görülmektedir (Aksoy ve diğ. 2007).

İlçe belediyesi ve Büyükşehir belediyesi yetkisindeki yeşil alanlar büyüklük ve sayı olarak bir arada değerlendirildiğinde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nün yetkisindeki aktif yeşil alanların, Fatih Belediyesi'ne kıyasla sayıca az fakat alansal olarak daha büyük olduğu görülmektedir. Çünkü İstanbul Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nün yetkisindeki yeşil alanlar, İstanbul'un geneline hizmet vermek üzere düzenlenmiş olan kent düzeyindeki sahil parkları, önemli meydanlar ve büyük refüjlerdir. Fatih Belediyesi'nin yetkisindeki yeşil alanlar ise ilçe sınırları içerisinde halka hizmet verecek büyüklük ve işlevlerdeki mahalle ve semt düzeyindeki yeşil alanlardır.

3.2.5. Fatih İlçesi'nde Toplanma Alanları

Bu makalenin temel olduğu çalışmada (Aksoy ve diğ. 2007) Fatih ilçesinde toplanma alanları olarak belirlenen alanların hizmet verecekleri yapı adaları belirlenmiş ve nüfusa göre yapı adası başına alanların yeterlilik analizi yapılmıştır. Toplanma alanları kriterleri oluşturulurken beş faktör dikkate alınmıştır (JICA, 2002).

Ulaşılabilirlik

Ulaşılabilirlik toplanma alanlarının yeterli miktarda kullanılmasını sağlayabilen önemli faktörlerden bir tanesidir. Toplanma alanlarının hangi yapı adasına hizmet edeceği, alanların yapı adasına olan uzaklığına göre belirlenmiştir. Yapı adalarından toplanma alanlarına gidiş mesafesi olarak her bireyin kolaylıkla erişebileceği maksimum yürüme mesafesi (200 m olarak) 15 dakika ve daha az olarak kabul edilmiştir (Tarabanis ve Tsionus, 1999). Yürüme mesafesinin 15 dakika ve daha az olmasının sebebi, bu mesafenin zihinsel ve fiziksel sınır olarak minimum uzaklığı ifade etmesidir.

Kullanılabilirlik ve Çok Fonksiyonluluk

Kullanılabilirlik toplanma alanı sayısı ve büyüklüğüyle ilişkilidir ve kullanıcıların sağlıklı ve güvenli kullanımı açısından önemlidir. Fatih ilçesinde toplanma alanları oluşturulurken çok fonksiyonlu alanlar seçilmiştir. Mevcut aktif yeşil alanlardan çocuk oyun alanları, spor alanları, cep parkları, mahalle parkları, küçük parklar ve semt parkları; pasif yeşil alanlar, halı sahalar; bina bahçelerinden okul bahçeleri, cami ve hastane bahçeleri; boş alanlar ve açık otoparklar toplanma alanları olarak önerilmiştir. Toplanma alanlarının yürüme mesafesi içerisinde olması ve kullanıcıların toplanma alanlarına yaya olarak ulaşabilmelerine dikkat edilmiştir (Aksoy ve diğ. 2007).

Yol Aksları ile Bağlantı

Toplanma alanlarının yol aksları ile bağlantılarının kurulup, toplanma alanlarının süreklilikleri sağlanmıştır. Kapanma riski olan yol alanlarının yakın çevrelerinde yer alan alanlarda toplanma alanlarının konumlandırılması sağlanmıştır (Aksoy ve diğ. 2007).

Mülkiyet

Toplanma alanlarının tüm vatandaşlar ve o ilçenin oturanları için (brüt minimum alan: 1,5 m²/kişi) için, her komşuluk biriminde (ilkokul ünitesi) olması önerilmiştir (JICA, 2002). Fatih ilçesinde toplanma alanları için kullanılacak mekanların tercihinde kamuya ait araziler öncelikli olarak tercih edilmiştir. Boş alanlar ve açık otoparkların özel (şahıs) mülkiyetinde olanları ise ulaşılabilirlik, kullanılabilirlik, yol aksları ve diğer toplanma alanları ile birlikte oluşturduğu süreklilik ve alansal büyüklüğü dikkate alınarak tercih edilmiştir (Aksoy ve diğ. 2007).

Alansal Büyüklükler

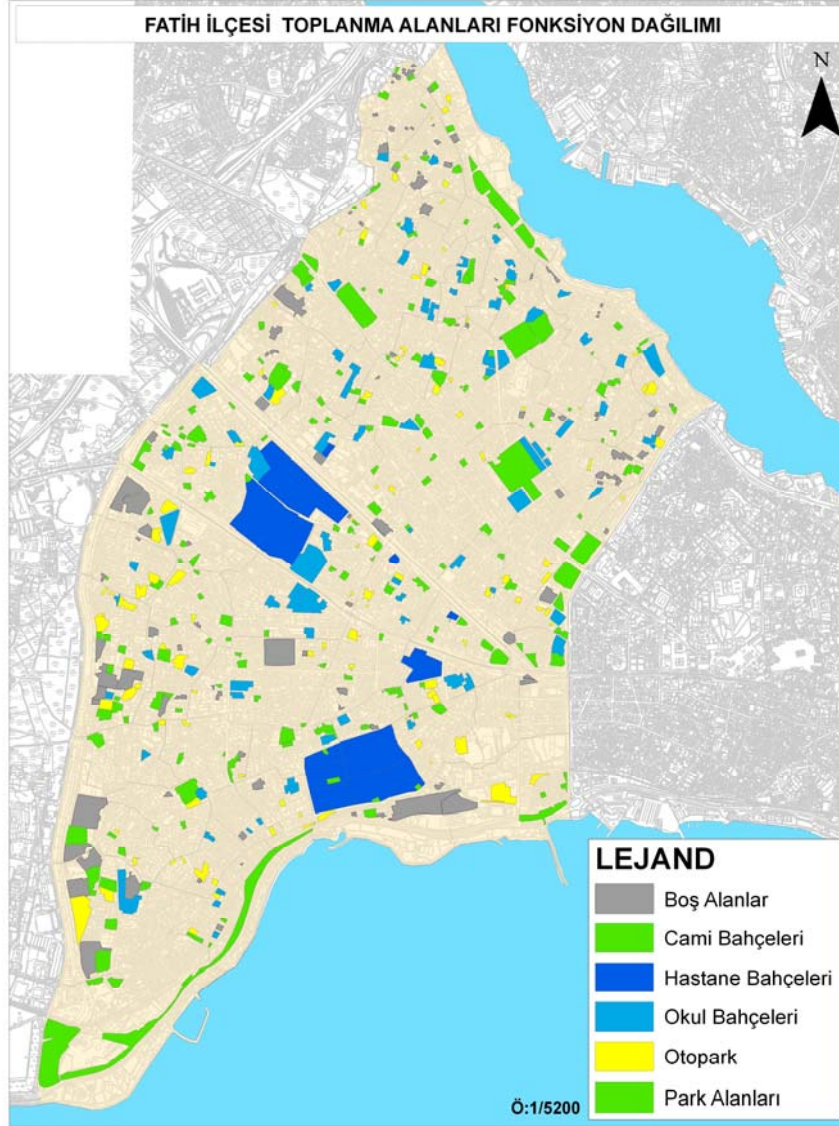
Toplanma alanlarının yeterliliğinin tespitinde, ilk olarak açık alan ve yeşil alanların kapasitesi hesaplanmıştır. Her toplanma alanı için, alanda mevcut olan yapısal elemanların kaplamış olduğu alan toplam parsel alanından çıkarılarak, her alanın toplam açık alanı bulunmuştur.

Toplanma alanlarında kişi başına düşen alan yeşil alan standartlarına bağlı olarak 2 m^2 olarak kabul edilmiştir (JICA, 2002). Toplanma alanlarının kapasitesi olan hizmet edecekleri kişi sayısı, toplam açık alanın 2 m^2 'ye bölünmesiyle elde edilmiştir

Fatih ilçesinde toplanma alanları büyüklüklerine göre 4 derece ayrılmıştır (JICA, 2002).

1. derece toplanma alanları: 10.000 m^2 ve üzeri
2. derece toplanma alanları: $5000 - 10.000 \text{ m}^2$ arası
3. derece toplanma alanları: $1000 - 5000 \text{ m}^2$ arası
4. derece toplanma alanları: $100 - 1000 \text{ m}^2$ arası

ArcGIS programıyla toplanma alanlarının büyüklükleri ilişkilendirilmiş ve harita 2 oluşturulmuştur (Aksoy ve diğ. 2007).

*Harita 2.
Fatih İlçesi Toplanma Alanları (Aksoy ve diğ. 2007).*

4. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Araştırma sonuçları Fatih ilçesinde mevcut aktif ve pasif yeşil alanların kişi başına düşen miktarlarının, belirtilen yeşil alan standartlarına uymadığını ortaya çıkartmaktadır (Tablo IV).

Sonuç tablosu olarak düzenlenen Tablo IV’de izlendiği üzere; yeşil alanların değişik yaş gruplarının isteklerini karşılaması açısından fonksiyonel dağılımları önemli olmaktadır. Fatih İlçesi yeşil alan durumunun işlevsel yönden dağılımı incelendiği zaman; 6 adet çocuk oyun alanı 3.112 m²’lik alan kaplamaktadır.

İmar ve İskan Bakanlığı’nın 1985 tarihli yönetmeliğinin 2 Eylül 1999 tarihli ve 23804 sayılı Resmi Gazete’de yapılan değişikliklerle birlikte kişi başına 10 m²’lik aktif yeşil alan miktarının dağılımı sonucu; kişi başına 1,5 m² çocuk oyun alanı standardından hareketle Fatih İlçesi’nde 541668 m² çocuk oyun alanı olması gerekmektedir. Bu duruma göre Fatih İlçesi’nde 1,49 m²/kişi standart eksiği ve 538.059 m²’lik de çocuk oyun alanı açığı ortaya çıkmaktadır (Tablo IV).

Fatih İlçesi’nde 3 m²/kişilik standarttan 1.083.336 m² spor alanı olması gerekirken mevcutta 30.276 m² açık spor alanı ve 24.567 m² büyüklüğünde 3 adet semt stadı bulunmaktadır (Aksoy ve diğ. 2007).

2 m²/kişi standardından hareketle Fatih ilçesinde 722.224 m² park alanı olması gerekmektedir. Hali hazırda 653.094 m²’lik park alanı olduğu için Fatih ilçesi öneri park alanı standardını yakalayamamıştır. İlçede 0,2 m²’lik standart açığı 72.222 m² park alanı açığı bulunmaktadır.

İmar ve İskan Bakanlığı standartlarına göre kişi başına 3,5 m² standart hesabıyla 1263892 m²’lik şehir parkı alanı gerekmektedir. Bu sonuca göre Fatih İlçesi’nde mevcut şehir parkı olmadığı için 1263892 m²’lik şehir parkı açığı ortaya çıkmaktadır (Tablo IV).

Fatih İlçesi’nde yukarıda ifade edilen değerlerden de anlaşıldığı gibi mevcut aktif yeşil alanların işlevsel açıdan dağılımları da yaş gruplarının rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılaması açısından standartlara uygun değildir.

Fatih ilçesinde mevcut durum ve KAİP (Koruma amaçlı imar planı) karşılaştırılması yapılmış ve aktif yeşil alanların %30’unun gerçekleştiği Tablo I’de verilmiştir. Tablo I ve Tablo IV karşılaştırıldığında; Koruma amaçlı imar planında kişi başına 0,3 m² çocuk oyun alanı, 5,7 m² park alanı ve 0,5 m² spor alanı önerilmiştir. Yeşil alan standartlarına göre kişi başına 10 m² olması gereken aktif yeşil alan KAİP’da 6,5 m² olarak önerilmektedir. Fatih ilçesinin kentsel ve tarihi sit alanı özelliği göz önüne alındığında ve öneri 10 m²/kişi aktif yeşil alan standardının kent bütününde ulaşılması gereken standart olduğuda gözönüne alınarak Fatih Belediyesinin öncelikle mevcut KAİP’daki yeşil alanları gerçekleştirilmesi ve bu sürecin sonunda kişi başına 6,5 m² olan değeri artırıp arttırmayacağını değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tablo IV. Fatih İlçesi'nin 2007 Yılı (*) Yeşil Alan Durumu ve Yeşil Alan Standart Açığı (Aksoy ve diğ. 2007)

No	Yeşil Alanın Türü	Büyüklüğü (m ²)	Adedi	İlçe Nüfusu	Kişi Başına Düşen Yeşil Alan Miktarı (m ² /kişi)	Yeşil Alan Standardı (m ² /kişi)	Standart Açığı (m ² /kişi)
1	Çocuk Oyun Alanları	3.112	6	361.112	0,009	1,5	1,49
2	Park Alanları (Cep, Küçük, Mahalle ve Semt Parkları)	653.094	100	361.112	1,8	2,0	0,2
3	Şehir Parkları	-	-	361.112	-	3,5	3,5
4	Spor Alanları	30.276	7	361.112	0,08	2,0	1,92
5	Semt Stadı	24.567	1	361.112	0,07	1,0	0,93
6	Toplam Aktif Yeşil Alanlar	711.049		361.112	2,0	10,0	8
7	Mezarlıklar	34.085	23	361.112	0,09	-	-
8	Görsel Yeşil Alanlar, Refüj ve Meydanlar	282.935	52	361.112	0,8	-	-
9	Ağaçlandırılmış Alanlar	-	-	361.112	-	-	-
10	Toplam Pasif Yeşil Alanlar	317.020		361.112	0,9		
11	Toplam Yeşil Alanlar	1.028.069		361.112	2,8		

(*) Nüfus: 361.112

Yeşil Alanlar, aynı zamanda, deprem sırası ve sonrasında toplanma alanları [Acil Durum Görevlisi (ADG)] olarak kullanılmak üzere de planlanmalıdır.

Fatih ilçesinde toplanma alanları olarak seçilen 1. ve 2. derece toplanma alanları, aynı zamanda geçici iskan alanı olarak da kullanılabilir nitelik ve niceliktedir.

Fatih ilçesinde deprem sonrası kullanılabilir, toplanma alanları oluşturan bina bahçelerinin dağılımına bakıldığında zaman 98 adet cami bahçesi, 110 adet otopark, 88 adet okul bahçesi, 10 adet hastane bahçesi, 114 adet boş alan, 76 adet cep parkı, 2 adet çocuk oyun alanı, 7 adet halı saha, 6 adet küçük park, 6 adet mahalle parkı, 7 adet pasif yeşil alan, 4 adet semt parkı, 1 adet semt stadı olduğu görülmektedir (Aksoy ve diğ. 2007).

Fatih ilçesinde kişi başına 2 m²'lik toplanma alanı standardı önerisi ile toplanma alanlarının mahalleler düzeyinde yeterlilik değerlendirilmesi Fatih ilçesi Yeşil Koridor Projesinde yapılmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda;

Arpa Emini, Baba Hasan Alemi, Balat Karabaş, Beyazıt Ağa, Cerrahpaşa, Davutpaşa, Guraba Hüseyin Ağa, Hacı Hüseyin Ağa, Haraççı Karamehmet, Hasan Halife, Hatip Muslahittin, İmrahor, İnebey, Kasap İlyas, Keyçi Hatun, Kırkçeşme, Kirmasti, Tahta Minare ve Yalı mahallelerindeki toplanma alanlarında standart açığının (alan açığının) ortaya çıkmadığı görülmektedir. Makalenin temel olduğu çalışmada Fatih ilçesinde 535 adet toplanma alanı önerilmiş olup, bu alanların büyüklüğü 1.891.410 m²'dir. Kişi başına 2 m²'lik açık alan standardı önerisinden hareketle ilçe düzeyinde standart açığının (alan açığının) ortaya çıkmadığı görülmektedir.

Çalışmada Fatih ilçesinde toplanma alanlarının çevrede oluşacak bina hasarlarına karşı güvenli alanlar olmasına (bu nedenle riskli konutlar arasındaki çok küçük parklar tercih edilmemiştir), çevrelerinde hiçbir tehlikeli tesisin yer almamasına, toplanma alanının yerinin, mahallede oturan halk tarafından kolay farkedilebilir olmasına, geçici barınma ve acil müdahalenin sağlanabileceği bu alanlara kolay ulaşılabilir olmasına dikkat edilmiştir (Aksoy ve diğ. 2007).

Araştırma sonucunda İstanbul kenti genelinde ve Fatih ilçesi özelinde mevcut yeşil alanların alansal ve sayısal açıdan yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Yeni yeşil alanlar oluşturulurken mevcut yeşil alanlarda dikkate alınarak; hangi alanın ne türden işlevleri üstlenebileceği, etki alanlarının sınırlarını saptayabilen bir planlama yapılmalıdır. İmar planlarında aktif yeşil alan olarak belirlenmiş ancak uygulanmamış alanlarla; işgal edilmiş alanların mutlaka plandaki fonksiyonuna tahsisi ve üzerindeki istismak ve diğer imar uygulamaları yapılarak aktif yeşil alan haline dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

Sonuç olarak;

Kent planlamasının, kentsel peyzaj planlamasının bir parçası olan yeşil alanların deprem öncesi ve sonrası kullanım ve dönüşümü” ile kentsel anlamda baskın ve belirleyici bir işlev üstlenebilmesi için, yeşil alanların planlama ölçeğinden başlayan bir tasarım girdisi olarak ele alınması gerekmektedir.

Ancak,

- Fatih ilçesinde yeşil alanların dağılımına bakıldığı zaman; yeşil alanların etki alanları itibariyle homojen bir dağılım göstermediği ve bunun sonucu olarak, yeşil alanların deprem sonrası ve sonrasında alternatif kullanımlara olanak vermediği ortaya çıkmaktadır.

- İlçede mevcut yeşil alanların dağılımının etki alanları itibariyle homojen bir dağılım göstermemesi nedeniyle; deprem sonrası ve sonrasında organizasyonların da planlı bir süreklilik göstermemesi ortaya çıkmaktadır.

- Mevcut açık alanların ve yeşil alanların deprem sonrasında ağırlıklı olarak enkaz ve moloz yığılması için depolama alanı olarak kullanılması sonucunda kentsel mekan, psikolojik açıdan olumsuz bir simgesellik kazanmaktadır (Orhon, 2002) .

- Mevcut açık alanların ve yeşil alanların bulunduğu yerler ve büyüklükleri deprem sonrası ortaya çıkan yangın ve benzeri sorunlar için güvenli bir ortam sağlayamayışı nedeniyle zararın ve etkilerin azaltılması işlevi gerçekleştirememektedir (Orhon, 2002) .

Sonuçta; deprem öncesi Fatih ilçesi halkının rekreatif istek ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan aktif yeşil alanlar, yeşil alan standartları gözüne alınarak artırılmalı, deprem sonrası kullanım için de gerekli donatılar ile fonksiyonel hale getirilerek kullanıma açılmalıdır.

17 Ağustos 1999 Depremi İstanbul ve özellikle Fatih İlçesi’nde kentsel peyzaj tasarım geleneğinde köklü değişimler ve iyileştirmeler yapılmasının gereğini ortaya koymuştur.

5. KAYNAKLAR

1. Aksoy, Y. Aygün, B. Turan, A. (2007) Fatih İlçesinde Risk ve Afet Yönetimi Kapsamında Mevcut ve Önerilen Yeşil Alanların Deprem Öncesi ve Sonrası Değerlendirilmesi, Risk Yönetimi Çerçevesinde Yeşil Koridor Dönüşüm Projesi, İ.B.B./Y ve K.D. İŞAT Müdürlüğü, Yüklenici Bimtaş A.Ş. Alt Yüklenici (Proje Yüklenici) Bahçeşehir Üniversitesi.
2. Aksoy, Y. (2001) İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumunun İrdelenmesi, Basılmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.
3. Aksoy, Y. (2003) İstanbul kenti yeşil alan durumunun deprem öncesi ve sonrası ihtiyaçlar açısından irdelenmesi, Beşinci Ulusal Deprem Mühendisliği Konferansı, Genişletilmiş Özetler Kitabı, İ.T.Ü. Süleyman Demirel Kültür Merkezi, 85- 86.
4. Altunkasa, F. (2004) Adana’nın Kentsel Gelişim Süreci ve Yeşil Alanlar, Adana Kent Konseyi Çevre Çalışma Grubu Bireysel Raporu, Adana.
5. Atalay, H. (2008) Deprem Durumunda Kentsel Açık ve Yeşil Alanların Kullanımı- Küçükçekmece-Cennet Mahallesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
6. BİMTAŞ. (2007) Fatih Projesi Analitik Etüt Raporu.
7. BİMTAŞ. (2003) İstanbul Metropolitan Alan Bütünü Nüfus Donatı Dağılımının İncelenmesi ve Öneri Donatılara İlişkin Analitik Etüd İş, Yeşil Alanlar Raporu, İBB Planlama ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü.
8. Çetiner, A. (1972) Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul.

9. Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA). (2002) Türkiye Cumhuriyeti İstanbul İli Sismik Mikro-Bölgeleme Dahil Afet Önleme/Azaltma Temel Planı Çalışması, Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), İstanbul, Türkiye.
10. Nalbantoğlu, O. (2000) Dikmen vadisi konut ve çevre geliştirme projesi bağlamında, ülkemizde kentsel yenileme/dönüşüm proje modellerinin sorgulanması, Peyzaj Mimarlığı Kongresi, 97-107.
11. Nalbantoğlu, O. and Güzer, B. (2000) Afet sonrası yeniden inşaat ve örgütlenme süreçlerinin bir aracı olarak açık alanlar: Adapazarı'ndan örneklendiklerimiz, Peyzaj Mimarlığı Kongresi, 145-147.
12. Orhon, E. (2002) Açık ve Yeşil Alanların Doğal Afetler Durumunda Kullanımının Düzce Örneğinde İrdenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
13. Seimer, H. (1995) The Nature of Cities, Paul Theobald and Co., New York.
14. Tarabanis, K. And Tsionas, I. (1999) Using Network analyses for emergency planning in case of earthquake, transactions in Gıs, Blackwell Scientific Publications, Oxford, 187-197.
15. Yıldızcı, A. C. (1982) Kentsel Yeşil Alan Planlaması ve İstanbul Örneği, Doçentlik Tezi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
16. Yıldızcı, A. C. (1991) Türkiye' de imar planları yapımı ve uygulamasında yeşil alan sorunları, 2000' li Yıllar İçin Ankara Kentinin Açık ve Yeşil Alan Sistemi Ne Olmalıdır? Sempozyumu, Ankara Büyükşehir Belediyesi Peyzaj Mimarisi Derneği Ortak Yayını, Ankara.

Makale 20.01.2009 tarihinde alınmış, 17.06.2009 ve 03.09.2009 tarihlerinde düzeltilmiş, 04.09.2009 tarihinde kabul edilmiştir. İletişim Yazarı: Y. Aksoy (yaksoy@bahcesehir.edu.tr).